

Відгук
офіційного опонента на дисертацію Ю. М. Дзюбенко
**«Феномен гібридних режимів в сучасному політичному
просторі»**,
подану на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук за спеціальністю
23.00.02 – політичні інститути та процеси

З урахуванням подій останніх років в Україні можна стверджувати, що динаміка трансформації політичного режиму характеризується високою суперечливістю та майже не піддається прогнозуванню. Феномен гібридного режиму постає змістовним та організаційним стрижнем цієї динаміки. Авторитарні тенденції у політичній системі незалежної України перебували в стані протиборства з демократичними процесами, що було викликано незавершеністю, суперечливістю і непослідовністю пострадянської трансформації режиму. Все це, на нашу думку, і визначає особливості періоду та трансформації політичного режиму України після розпаду СРСР порівняно з іншими посттоталітарними державами. В цьому сенсі аналіз феномену гібридних режимів має особливе значення для розуміння структури та послідовності трансформаційних процесів, змін у ході політичних реформ, проблем формування політики держави, коли майбутнє держави залежить від пріоритетів та загальновизнаних світовою спільнотою тенденцій демократизації. Отже, актуальність теми дисертаційного дослідження Ю. М. Дзюбенко не викликає сумнівів.

Виходячи з обраної проблеми дослідження, дисертант коректно сформулював його мету та завдання і в повній мірі реалізував їх у структурній побудові й безпосередньо у змісті роботи. Спираючись на достатньо широке коло джерел та літератури, Ю. М. Дзюбенко детально аналізує як суто

теоретичний зміст поняття «гібридний режим», так і практичні аспекти його існування, що в подальшому дало змогу визначити походження та прояв авторитарних тенденцій в сучасному соціально-політичному просторі.

В своєму дисертаційному дослідженні Ю. М. Дзюбенко аналізує наявні в політичній науці підходи, що вплинули на формування концепції політичного транзиту, з'ясовує його основні властивості та досить детально окреслює його ознаки.

Автором дисертації цілком логічно постульовано, що радикальні дії з боку держави з метою придушення протестів під час Євромайдану та прийняття «диктаторських» законів 16 січня підтверджують висновок саме про реверсивний транзит (повернення від демократії до авторитаризму) України в цей час.

Заслуговує на підтримку виділення автором дисертації підрозділу (1.2), присвяченого аналізу базових поняттєвих конструктів дослідження, в межах яких, на цілком логічну думку Ю. М. Дзюбенко, розгортається науковий дискурс щодо феномену гібридних режимів. Автор дисертації розглядає теоретичні джерела виникнення ідеї гібридних режимів, проводить розмежування між різними його типами. Варто погодитись з визначеними автором факторів, які формують гібридний режим: 1) політична участь та залученість у міжнародні структури; 2) кількість «імітованих» демократичних інститутів; 3) наявність великого зовнішнього торгового і політичного партнера.

Слід зазначити, що дисертант, обираючи предметом свого дослідження особливості процесу формування та характерні ознаки сучасних гібридних режимів, досить вдало розподіляє свою увагу між теоретичними аспектами цього феномену та практичними, достатньо логічно поєднуючи їх; багато уваги приділяється як теорії, так і практиці, чинникам даного феномену тощо. Такий підхід робить роботу Ю. М. Дзюбенко не тільки актуальною, але й наповненою практичним змістом. На цьому тлі позитивно виглядають

спостереження автора щодо авторитарних тенденцій. Можна погодитись з автором дисертації в тому, що багато нових демократій (особливо в Південній Азії) стикаються з виснажливими проблемами, в тому числі з політичною поляризацією, швидкою політичною мобілізацією різних груп, деінституціоналізацією ролі лідерів, нездатністю політичних інститутів йти в ногу зі зростаючим попитом на більш ефективне управління тощо. У таких країнах, як Бангладеш, Пакистан і Таїланд демократичні кризи завершилися військовими переворотами, в той час як в інших країнах це призвело до тривожної ерозії демократичних рис (Філіппіни, Шрі-Ланка). Встановлено, що за винятком Китаю та деяких міні-держав в Південно-Східній Азії і південній частині Тихого океану, всі країни в регіоні, принаймні формально, мають інституційні атрибути представницької демократії.

Також виглядають дуже вчасними та корисними висновки автора щодо загроз демократії, як основних чинників становлення гібридних режимів. Можна погодитись з Ю. М. Дзюбенко, що «крихкість сучасних демократій» обумовлена надмірним впливом політичної еліти, загрозою зрощення політичної та економічної еліти, а також впливом на цієї зрощеної еліти на інформаційну гілку влади; закритість політичної еліти; бюрократизація, жорсткий контроль з боку держави по відношенню до громадян.

Дійсно, виглядають перспективними висновки дисертанта про те, що поставторитарні трансформації в світі, глобалізаційні процеси та хвилеподібний рух демократичних перетворень призвели до формування двох підходів до розуміння сутності «глобальної демократизації»: уніфікація процесів демократизації за зразком європейської ліберальної демократії та диверсифікація демократії й розширення варіантів розвитку. Можна погодитись з автором дисертації, що до основних тенденцій деформації демократичних режимів в країнах, що трансформуються, та сталих демократіях віднесено: «спотворення демократії», «невиконані обіцянки

демократії», «загрози демократії» та «крихкість сучасних демократичних режимів».

Віддаючи належне безсумнівним перевагам дисертації, необхідно зупинитись і на деяких її недоліках.

1. Позитивно оцінюючи запропоновані автором дисертації висновки щодо того, що демократичні перетворення не завжди призводять до позитивного розвитку політичної системи, слід зазначити, що бажано було б визначити авторське бачення щодо змісту основних причин негативних тенденцій та проблем при побудові демократичного режиму в сучасній практиці.

2. Автор дисертаційного дослідження вказує, що загалом в світі нараховується понад 80 держав з авторитарними режимами (включаючи гібридні). Водночас не досить зрозуміло, які саме критерії було обрано для віднесення держав до країн з гібридним політичним режимом.

3. Підтримуючи в цілому висновки автора дисертації відносно того, що несприятливі внутрішньополітичні авторитарні тенденції в Україні було послаблено під час Євромайдану, однак з початком військової агресії Росії щодо України вони посилились, слід зазначити, що робота лише б виграла, якби автор детальніше окреслила риси сучасного гібридного режиму в Україні, акцентуючи увагу на подіях після Євромайдану.

4. У п. 3.1. автор дослідження звертає увагу на тренди та тенденції демократичних та авторитарних трансформацій, починаючи з 2000-х років, виділяючи на основі чотирьох індикаторів (політична участь, верховенство права, політична і соціальна інтеграція, інклюзивність та недискримінація). Водночас, проводячи їх ретельний аналіз, автор не робить чіткого висновку щодо закономірностей зміни характеру авторитарних тенденцій протягом тривалого часу.

Вказані зауваження до дисертаційної роботи не мають принципового характеру, не впливають на міру обґрунтованості дисертаційних висновків і не знижують високий рівень даного дослідження, яке представляє нове

оригінальне вирішення актуального наукового завдання – всебічний аналіз феномену гібридних режимів у сучасному політичному просторі.

На завершення відгуку необхідно ще раз підкреслити наукову цінність дисертації Ю. М. Дзюбенко. Цілком достатнім є рівень її наукової апробації на міжнародних конференціях. Дисертаційна робота виконана на високому науково-теоретичному й практичному рівні, вирізняється новизною й завершеністю, відповідає всім вимогам, що пред'являються до наукових робіт такого кваліфікаційного рівня. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, не викликає заперечень. Основні положення дисертаційного дослідження Ю. М. Дзюбенко з достатньою повнотою викладені у 10 публікаціях, в тому числі 6 статтях у фахових видань з політичних наук та 1 у зарубіжному виданні. Автореферат дисертації повно відображає її основні положення. Розбіжностей між текстом дисертації й положеннями автореферату немає. Робота виконана хорошою науковою мовою.

Дисертаційне дослідження Ю. М. Дзюбенко за змістом відповідає паспорту спеціальності 23.00.02 і оформлено згідно кваліфікаційних вимог. Ознайомившись з дисертацією та науковими публікаціями автора можна зробити висновок, що Ю. М. Дзюбенко заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент,

доктор політичних наук, професор,

провідний науковий співробітник

відділу інтернаціоналізації вищої освіти

Інституту вищої освіти

Національної академії педагогічних наук

Т. В. Андрущенко

Підпиши Андрущенко Т. В. засвідчує.
Вчений секретар Інституту вищої освіти
НАДН України.

НАДН України.

9.06.2016р.